

Jyri Lahti

Lapsen etu vuoroasumisratkaisussa sekä etuun liittyvät uhat

Lapsen etu vuoroasumisratkaisussa sekä etuun liittyvät uhat

Jyri Lahti
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä(t): Jyri Lahti

Opinnäytetyön nimi: Lapsen etu vuoroasumISRatkaisussa sekä etuun liittyvät uhat

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: 47 + 2

Lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta sekä asumista koskevat kysymykset nousevat esille yleensä silloin, kun lapsen vanhemmille tulee avioero. Tällöin vanhemmat voivat itse sopia, miten nämä käytännön kysymykset ratkaistaan. Vanhemmat voivat vahvistuttaa sopimuksen lastenvalvojalla. Jos vanhemmat ovat riitaisia, he voivat saada apua riitansa selvittämiseen perheasiainsoittelussa tai tuomioistuinsovitellussa. Tuomioistuin voi myös määrätä lasta koskevista kysymyksistä. Suomessa on yleistynyt tapaamisoikeuden malli, jota kutsutaan vuoroasumiseksi. Vuoroasumisella tarkoitetaan, että lapsi viettää molempien vanhempiansa luona puolet tai lähes puolet ajasta.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, milloin vuoroasuminen lapsen ja vanhemman välille määrätä tai vahvistaa, miten lapsen etu otetaan vuoroasumisessa huomioon ja mitä uhkia lapsen edulle voi vuoroasumisessa olla. Näiden lisäksi halusin perehtyä lapsen huoltoon, tapaamisoikeuteen ja lapsen asumiseen tarkemmin.

Suoritin opinnäytetyön laadullisena tutkimuksena. Haastattelin työssäni yhtä käräjäoikeuden tuomaria sekä lastenvalvojaa. Näiden tueksi käytin myös lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, joka toimi teoriapohjan ytimenä, sekä oikeudellista kirjallisuutta, joka oli keskittynyt lapsioikeuteen.

Haastattelujen ja teoriapohjan pohjalta voin todeta, että on joitain lapsen ja vanhemman ominaisuuksia sekä ulkoisia olosuhteita, jotka voivat vaikuttaa vuoroasumisen määräämiselle tai vahvistamiselle. Tärkeimmäksi asiaksi nousi vanhempien yhteistyön toimivuus ja avoin vuorovaikutus. Muita merkittäviä asioita olivat, että sitä ei suositella alle 3 vuotiaalle lapselle sekä se, että vanhempien tulee asua samalla paikkakunnalla. Pääsääntöisesti vuoroasuminen kuitenkin määrätään tai vahvistetaan silloin, kun se on lapsen edun mukaista.

Asiasanat: Lapsioikeus, lapsen huolto, tapaamisoikeus, lapsen asuminen, lapsen etu, vuoroasuminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Business Degree, Law and Administration

Author(s): Jyri Lahti

Title of thesis: Child's interest in shared care cases and the related challenges

Supervisor(s): Suvi Röytiö

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016 Number of pages: 47 + 2

The issues of child custody, the child right of access and residence of a child usually emerge when the parents have a divorce. In all these cases parents can solve these issues themselves. Parents can verify the agreement with the child welfare officer. If the parents are disputed, they can get assistance to settle their dispute in family mediation or mediation in court. The court can also give an order to these issues. The model of child's right of access called shared care has become more common in Finland. Shared refers to the fact that the child lives half of the time with each of his parents.

The objective of this thesis was to study in which cases the shared care is granted between parent and child, how a child's interest is taken into account in case of shared care and what possible challenges there can be for child's interest in shared care. In addition care of a child, child visitation rights and residence of child were discussed.

The thesis was done as a qualitative study. A local court judge and a child welfare officer were interviewed for this thesis. The theoretical background mostly consist of the Act on Child Custody and Right of Access together with juridical literature that is focused on child law.

Based on the interviews and the theoretical framework of the study it can be stated that there are different factors related to child, or parents, and external conditions which can influence granting of shared care. The most important factor for the parents was indisputability and open interaction. The most important variable for the child is his age; hence it's not recommended to grant shared care for a child under three years old. Parents must also live in the same city or town. In general, however, shared care is granted when it's in the child's interest.

Keywords: Child law, child custody, child right of access, residence of child, child's interest, shared care

LYHENTEET

HE 1982/224	Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta 1982/224
HE 1995/96	Hallituksen esitys Eduskunnalle lainsäädännöksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon uudistamisesta 1995/96
HE 2004/114	Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi 2004/114
Laatuhanke 2007	Helsingin hovioikeuspiirin Laatuhanke 2007, I apsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus.
Huoltolaki	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361
HPTpL	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta
HTA	Asetus lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 18.10.1996/729
Tuomioistuinsovittelulaki	Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	5
1 JOHDANTO.....	8
2 LAPSEN HUOLTO.....	10
2.1 Huollon sisältö	10
2.1.1 Lapsen huoltajat.....	11
2.2 Huoltomuodot.....	12
2.2.1 Yhteishuolto	12
2.2.2 Yksinhuolto	14
2.2.3 Rajoitettu yhteishuolto.....	14
2.2.4 Oheis- ja sijaishuolto.....	15
3 LAPSEN ASUMINEN.....	17
3.1 Lapsen asumista koskevat ratkaisuperiaatteet	17
3.1.1 Vanhemman alentunut tai puuttuva kyky toimia lähihuoltaja	17
3.1.2 Kun molemmat vanhemmat ovat kykeneviä lapsen lähihuoltajiksi	19
4 LAPSEN TAPAAMISOIKEUS	22
4.1 Tapaamisoikeuden vahvistamisen lähtökohtia	23
4.2 Vuoroasuminen	23
4.3 Tapaamisoikeuden porrastaminen	25
5 LAPSEN HUOLLOSTA, TAPAAMISOIKEUDESTA SEKÄ ASUMISESTA PÄÄTTÄMINEN	27
5.1 Vanhempien sopimusvapaus.....	27
5.1.1 Sopimuksen vahvistaminen	28
5.1.2 Sopimuksen vahvistamatta jättäminen.....	29
5.2 Tuomioistuimen päätös	30
5.3 Sovittelut.....	31
6 SOPIMUKSEN JA PÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	34
6.1 Täytäntöönpanoasian käsittely tuomioistuimessa	34
6.2 Tuomioistuimen päätös sekä päätöksen turvaamiskeinot	36
6.3 Ulosottomiehelle kuuluva täytäntöönpano	37
7 KÄRÄJÄTUOMARIN JA LASTENVALVOJAN HAASTATTELU	38
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
9 POHDINTA.....	43

LÄHTEET.....	45
--------------	----

1 JOHDANTO

Lasten huoltoa, tapaamista ja asumista koskevia kysymyksiä käsitellään paljon. Nämä kysymykset tulevat ajankohtaiseksi, kun avioliitto päättyy avioeroon. Vuonna 2015 Suomessa tapahtui 13 939 avioeroa (Tilastokeskus viitattu 12.11.2016). Avioerossa lapsen vanhemmat joutuvat käsittelemään lasta koskevia kysymyksiä ja etsimään sellaista huoltoa ja asumista, joka on lapsen edun mukainen vaihtoehto.

Lähivuosina on yleistynyt vuoroasuminen. Vuoroasuminen on harhaanjohtava nimitys, koska kyseessä on tapaamisoikeuden ratkaisu eikä lapsen asumisratkaisu. Vuoroasumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi asuu puolet tai lähes puolet ajastaan molempien vanhempiensa luona.

Opinnäytetyöni käsittelee lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja lapsen asumista vuoroasumisen näkökulmasta. Työn tarkoituksena on tutkia, millä edellytyksin vuoroasuminen määrätään tai vahvistetaan vanhemman ja lapsen välille ja miten lapsen etu otetaan vuoroasumisessa. Olen kiinnostunut myös siitä, mitä uhkia vuoroasumisessa voi olla lapsen edun näkökulmasta. Työn keskeisimpiä käsitteitä ovat lapsen etu, lapsen huolto, lapsen asuminen sekä lapsen tapaamisoikeus.

Opinnäytetyö suoritettiin laadullisella menetelmällä. Viitekehyksen ytimenä toimii laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Huoltolaki käsittää sisällään lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja lapsen asumista koskevat asiat. Huoltolain tueksi olen käyttänyt lapsioikeutta koskevaa oikeuskirjallisuutta sekä lain esitöitä. Näiden lisäksi haastattelin kärjätuomaria sekä lastenvalvojaa. Haastateltavana kärjätuomarina toimi Airi Lappi Pohjois-Savon kärjäoikeudesta lisälmen kansliasta. Lastenvalvoja halusi pysyä nimettömänä.

Valitsin tämän opinnäytetyöni aiheeksi, koska olen kiinnostunut perheoikeudesta, erityisesti lapsioikeudesta. Toinen syy, miksi valitsin tämän aiheeksi oli se, että vuoroasuminen herättää ihmisissä hyvin voimakkaita negatiivisia tunteita ja ajatuksia, ja halusin selvittää, että onko se lapselle niin negatiivinen asia. Vuoroasumisen liittyvät kysymykset ovat myös ajankohtaisia.

Valitsin tämän työn myös siksi, että oikeusministeriössä on käsitteillä työryhmä, jonka tarkoituksena on uudistaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva lainsäädäntö. Tämän työryhmän tarkoitus

on selvittää, että tulisiko huoltolakiin lisätä sellainen kohta, joka mahdollistaisi lapselle kaksi asuinpaikkaa. Työryhmä selvittää myös tulisiko huoltolakiin lisätä kohta tuetuista ja valvotuista tapaamisista. Myös eräs iso asia, joka on selvitteillä työryhmässä, on, että tulisiko huoltolakiin lisätä kohta, joka mahdollistaisi tapaamisoikeuden vahvistamisen muille kuin lapsen vanhemmille.

2 LAPSEN HUOLTO

Tässä kappaleessa käsittelen, mitä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrää lapsen huollosta. Lisäksi käsittelen myös, miten huolto voidaan vanhempien kesken jakaa, eli niin sanotut huoltomuodot.

2.1 Huollon sisältö

Lapsen huoltoa säätelee laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata lapsen positiiviset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja vanhempien välille. (Huoltolaki 361/8.4.1983 1 §).

Lasta on kohdeltava tasa-arvoisena yksilönä. Hänen tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. (Suomen perustuslaki 731/1999 6.2 §).

Huollon on tarkoitus turvata lapselle hyvä hoito, kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitykseen nähden riittävä huolenpito ja valvonta. Lapselle pyritään antamaan turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö sekä hänen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Huoltoon kuuluu, ettei lasta saa altistaa fyysiselle ja/tai psyykkiselle väkivallalle. Lasta on kasvatettava siten, että hän saa riittävästi ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lapsen itsenäistymistä ja kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Huoltolaki 1 §.)

Vanhempien asuessa yhdessä perheenä lapsen kanssa, lapsen huoltaminen tarkoittaa pääsääntöisesti yhteistä päivittäistä huolenpitoa sekä päätöksentekoa häntä koskevissa asioissa. Huoltajien tehtävien jaottelulla ei ole merkitystä tässä vaiheessa. Tehtävien jaottelu saa merkityksen vasta vanhempien asuessa erillään. Eron jälkeen yhteistoiminta ei ulotu lapsen jokapäiväiseen toimintaan, vaan vanhemmat huolehtivat niistä vuorollaan lapsen ollessa hänen luonaan. (Aaltonen 2009, 23.)

Auvinen, Litmala, Salminen ja Valjakka toteavat, että huoltolain 1 § on sisällöllisesti väljä ja sitä tarkennetaan käytännössä. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän huolto painottuu ns. perushoittoon.

Perushoitoon sisältyy ruoka, vaatetus, leikki, turva ja hellyys. Lapsen varttuessa vanhempien varsinainen kasvatustasku, lapsen koulunkäynnin tukeminen sekä lapsen osallistuminen itseään ja perhettä koskevaan päätöksentekoon lisääntyy. (2002, 69.)

Savolaisen mukaan huoltolain lähtökohtana on lapsen autonomian periaate. Lapsen ja hänen huoltajansa välisen suhteen tulisi olla yhdenvertaisuuteen rakentuva vuorovaikutussuhde. Tämä tukee huollon perimmäistä tavoitetta, joka on lapsen itsenäistyminen sekä kasvaminen vastuullisuuteen ja aikuisuuteen. (1984, 22.)

Vanhempien ratkaisut ja päätökset lasta koskevissa asioissa tulee olla lapsen edun mukaisia. Viranomaisilla on velvollisuus suojata lasta, jos näyttää siltä, että vanhemmat eivät kykene takaamaan lapsen tärkeimpien oikeuksien toteutumista. (Litmala, ym. 2009, 76.)

Lapsen huoltoon kuuluu myös, että hänellä on edunvalvoja. Lapsen edunvalvontaa säätelee laki holhoustoimesta. Ensimmäisesti lapsen huoltajat ovat hänen edunvalvojiaan, ellei laissa muuta säädetä. Tuomioistuin voi määrätä muun henkilön kuin vanhemman lapsen edunvalvojaksi. (Laki holhoustoimesta 442/1999 4 §).

Huoltajien on huolehdittava lapsen omaisuudesta sekä tehtävä merkittävät oikeustoimet lapsen puolesta (Laki holhoustoimesta 29 §). Mikäli lapsella on useampi kuin yksi huoltaja, tulee heidän yhdessä huolehtia edunvalvojan tehtävistä. Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen, ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi lapselle oleellista haittaa, ei huoltajan suostumus ole tarpeen (Laki holhoustoimesta 30 §). Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai avioituu ennen kahdeksantoista vuoden ikää (Huoltolaki 3.2 §).

2.1.1 Lapsen huoltajat

Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai ne henkilöt, joille hänen huolto on uskottu (Huoltolaki 3.1 §). Lapsen vanhemmuus ei siis takaa lapsen huoltajuutta. Vanhemmat, jotka ovat avioliitossa keskenään lapsen syntyessä, ovat molemmat lapsen huoltajia. Lapsen huoltaja on lapsen äiti, mikäli lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella tai jos vanhemmat ovat avioliitossa keskenään. Lapsen yksinhuoltaja vanhemman mennessä naimisiin toisen vanhemman kanssa, tulee heistä

molemmista lapsen huoltajia. (Huoltolaki 6 §.) Se, millä perusteella huolto ennen avioliittoa on kuulunut vain toiselle vanhemmista, on merkityksetön (Auvinen, Litmala, Salminen & Valjakka 2002, 61).

Perusteena yksinhuollolle voi olla äidille lapsen syntyessä tullut yksinhuolto, sosiaalitoimen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös. Jos huoltajuus on tuomioistuimen päätöksellä määrätty toisen vanhemman ohella jollekin toiselle henkilölle, avioliitto ei tuota yhteishuoltoa lapsen vanhemmille. (Auvinen, Litmala, Salminen & Valjakka 2002, 61).

2.2 Huoltomuodot

Vanhemmat voivat sopia lapsen yhteishuoltajuudesta. Mikäli vanhemmat asuvat erillään, lapsi asuu toisen vanhemman luona. Lapsen huolto voidaan sopia vain toiselle vanhemmalle, tällöin lapsella on oikeus pitää yhteyttä muualla asuvaan vanhempansa. (Huoltolaki 7 §). Tuomioistuimen päätöksellä lapsen huolto voidaan uskoa vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle (Huoltolaki 9.1 § 4-k).

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa ratkaistaessa lapsen etu on ensisijainen. Tällöin ratkaisua tehdessä on kiinnitettävä huomiota siihen, miten huolto- ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. (Huoltolaki 10.1 §.)

2.2.1 Yhteishuolto

Lapsen huoltajat vastaavat pääsääntöisesti yhdessä lapsen huollosta koskevista tehtävistä ja tekevät yhdessä lapsen huoltoon koskevat päätökset (Huoltolaki 5 §). Vanhempien yhteishuollon ensisijaisuus on yksi huoltolain periaatteista. Tämä on riippumaton siitä, asuvatko vanhemmat yhdessä vai erillään. (Aaltonen 2009, 28.) Mikäli huoltaja on estynyt osallistumaan lasta koskevan päätöksen tekoon ja jos päätöksen viivästymisestä aiheutuisi lapselle oleellista haittaa, ei huoltajan suostumusta tarvita. (Huoltolaki 5 §.)

Aaltosen mukaan huoltomuodon valinnassa on kyse lasta koskevan päätöksentekovallan ja – vastuun jakamisesta. Huoltajat päättävät yhdessä lapsen kannalta tärkeistä asioista esim. lapsen

etu- ja sukunimestä, asuinpaikkakunnasta, päivähoidosta, koulutuksesta, uskonnosta, terveydenhuollosta ja sairaanhoidosta sekä lapsen kansalaisuudesta. (2009, 25-26.)

Yhteishuollon edellytys on, että vanhemmat kykenevät toimimaan ja tekemään päätöksiä yhdessä lasta koskevissa asioissa. Vanhempien riitaisuus voi estää yhteistoiminnan. Se voi tarkoittaa lapselle tärkeiden päätösten viivästymistä tai jopa estymistä. Huoltomuotoa koskevan päätöksenteon keskeisenä kriteerinä on arvio siitä, toimiiko yhteishuolto vanhempien ja lapsen arkielämässä. (Aaltonen 2009, 29.)

Yhteishuolto voidaan lähes poikkeuksetta määrätä silloin, kun vanhemmat ovat siitä yksimielisiä. Vanhempien ollessa erimielisiä, tilanne muuttuu ongelmalliseksi. (Aaltonen 2009, 29.) Yhteishuollon määrittämisestä ei suositella erimielisille vanhemmille, koska on todennäköistä, etteivät vanhemmat pysty toimimaan tyydyttävästi yhdessä huoltajina. (HE 224/1982, 16.)

Joissakin tilanteissa yhteishuolto voidaan määrätä vanhempien erimielisyydestä huolimatta. Tällöin tuomioistuin tekee ennusteen riitaisten vanhempien yhteistoimintakyvyn todennäköisyydestä. Arvioon vaikuttavat muun muassa vanhempien välisen riidan taso, kesto sekä niiden taustalla olevat syyt. Lisäksi arvioon vaikuttaa vanhempien aiempi toiminta lapsen asioissa. (Aaltonen 2009, 29-30.)

Myönteisiä arvioita yhteistyön toimivuudesta tukevat vanhempien kyky keskustella lapsen asioista riidoistaan huolimatta ja heidän kyky erottaa parisuhde ja vanhemmuus toisistaan. Yhteistyön toimivuudesta kertoo, se että vanhemmat ovat kenneet eron jälkeen sopimaan lapsen tapaamisoikeudesta ja muista käytännön asioista mm. lapsen koulutuksesta ja terveydenhuollosta. Yhteistyön toimivuutta tukee vanhempien yhteiset kasvatuseriaatteet sekä vanhempien yhteiselämän aikana jaettu huolto- ja hoitovastuu lapsesta. Lisäksi myönteisiä arvioita tukee se, että vanhempien välinen riita liittyy eroon, on lyhytaikainen ja tehty selvitys tukee sitä, että erokriisin jälkeen vanhemmat kykenevät yhteistyöhön lasta koskevissa asioissa. (Aaltonen 2009, 30.)

Yhteishuolto voidaan myös määrätä tai vahvistaa poikkeuksellisesti, vaikka sen toimivuus näyttää kyseenalaiselta. Tällaisia tilanteita ovat voivat olla esimerkiksi, että yksinhuoltovaatimuksen pääasiallisena tavoitteena on toisen vanhemman sulkeminen pois lapsen elämästä, kosto toiselle vanhemmalle parisuhteen rikkoutumisesta tai toisen vanhemman ja lapsen yhdessäolon rajoitus. (Aaltonen 2009, 30.)

2.2.2 Yksinhuolto

Yksinhuoltoon päädytään, jos selvityksen mukaan vanhempien välinen toimiva yhteishuolto ei ole saavutettavissa (Aaltonen 2009, 31). Jos vanhemmat eivät eron jälkeen kyenneet sopimaan lapsen käytännöllisten asioiden hoitamisesta eikä heillä ole keskusteluyhteyttä tai jos heidän kasvatuseriaatteen ja näkemykset lapsen tulevaisuudesta poikkeavat jyrkästi toisistaan, on yksinhuolto perusteltua. Yksinhuoltoa puoltaa vanhempien välinen väkivalta sekä pitkäaikainen, korjaamaton riitatilanne tai toisen vanhemman puutteellinen huoltajuuskyky tai jos vanhempi on passiivisuudellaan ja toiminnallaan hankaloittanut lapsen asioiden hoitamista. Mikäli vanhemmat asuvat kaukana toisistaan tai yhteishuoltovaatimuksen tarkoituksena on hallita toisen vanhemman elämää, on yksinhuolto perusteltua. (Aaltonen 2009, 31.)

Yksinhuolto tarkoittaa sitä, että vain lähivanhemmalla on oikeus tehdä lasta koskevia päätöksiä. Tämä ei tarkoita sitä, että toista vanhempaa ei suljeta pois lapsen elämästä. Lapsen ja vanhemman välille sovitaan huoltolain mukaisia tapaamisia, joiden tarkoitus on turvata lapsen oikeus pitää yhteyttä ja tavata etävanhempaa (Huoltolaki 2 §).

2.2.3 Rajoitettu yhteishuolto

Jos lapsella on kaksi tai useampi huoltaja, voi tuomioistuimien antaa määräyksiä huoltajien tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista, sekä päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken (Huoltolaki 9.3 §). Näitä tuomioistuimen määräyksiä kutsutaan työnjakomääräyksiksi.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että joitakin yksilöityjä seikkoja erotetaan yhteisen päätöksenteon piiristä. Yhteisen päätöksenteon piiriin jätetään vain yksilöidyt asiat muun päätösvallan jäädessä toiselle huoltajalle (Aaltonen 2009, 32). Tuomioistuimien voi tehdä tehtävienjakomääräyksiä, jotka koskevat päätöksentekoa nimestä, päivähoitopaikasta, koulutusta, terveydenhoidosta, uskonnosta, passista ja muusta vastaavasta. Tuomioistuimien ei voi päättää yksityisestä lapsen huollosta koskevasta erimielisyydestä, kuten esimerkiksi siitä, mihin kouluun lapsi menee. (Laatuhanke 2007 15.)

Vanhemmat voivat tehdä sopimuksen rajoitetusta yhteishuollosta, mutta näissä tapauksissa lastenvalvoja ei voi sitä vahvistaa. Sopimus saatetaan tuomioistuimeen vahvistettavaksi (Litmala, ym., 2009, 67).

Työnjakomääräykset ovat suhteellisen harvinaisia, mutta tuomioistuimet osaavat käyttää niitä joustavasti ja monipuolisesti. Tuomarin tulee oma-aloitteisesti ottaa esille työnjakomääräyksen mahdollisuus. Työnjakomääräyksillä usein voidaan ratkaisemaan riitainen huoltomuotoa koskeva asia, erityisesti silloin, jos erimielisyys kohdistuu joihinkin yksittäisiin lasta koskeviin asioihin. (Aaltonen 2009 32-33.)

2.2.4 Oheis- ja sijaishuolto

Tuomioistuimen päätöksellä lapsen huolto voidaan määrätä vanhempien ohella tai sijasta myös yhdelle tai useammalle henkilölle. Kyseinen henkilö/henkilöt ovat tällöin antaneet suostumuksensa oheis- ja sijaishuoltoon. (Huoltolaki 9.1 § 4-k.) Oheishuolto määrätään vain, jos se on lapsen edun mukaista (Laatuhanke 2007, 17).

Aaltosen mukaan oheishuoltajalla on lähtökohtaisesti samat oikeudet lapsen asioiden päättämisessä kuin huoltajavanhemmillakin. Jotkut lasta koskevat oikeudet ja velvoitteet on liitetty yksinomaan vanhemmuuteen, esimerkiksi lapsi voidaan määrätä asumaan vanhempansa luokse ja lapselle voidaan vahvistaa tapaamisoikeus vain vanhempaansa nähden. Lapsen elatusvelvollisuus on myös kohdistettu vanhempiin. Työnjakomääräyksellä oheishuoltajalle voidaan antaa oikeuksia päättää asioista, jotka tavallisesti kuuluvat vanhemmille. (2009, 66.) Huoltolaki ei säädä oheishuoltajan määräämisen perusteita. Tämän vuoksi oheishuollon tarvetta arvioidaan pelkästään lapsen edun kannalta. (Aaltonen 2009, 67.)

Tuomioistuin määrää sijaishuollon vain erityisen painavista syistä (Huoltolaki 9.2 §). Aaltosen mukaan painavia syitä harkittaessa huomioidaan perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimus perhe-elämän suojasta. Huollon siirtäminen pois vanhemmilta tulee kyseeseen silloin, kun vanhemmat eivät ole enää minkäänlaisessa yhteydessä lapseen, he ovat syyllistyneet vakavaan kaltoin kohteluun ja/tai lapsi on jo ennestään ollut pitkään sijaishoidossa. Usein lapselle haetaan sijaishuoltajaa, kun lapsen vanhempien olinpaikasta ei ole tietoa. (2009, 70.) Lapsen

huollon siirtämistä harkittaessa pois vanhemmilta tulee lapsen mielipiteelle antaa enemmän painoarvoa (Savolainen 1984, 112).

Lapsen huollon siirtämistä biologisilta vanhemmilta pois ei vapauta heitä elatusvastuusta eikä aseta ei-biologiselle huoltajalle elatusvelvollisuutta lasta kohtaan. Lisäksi biologisten vanhempien oikeus tavata lasta säilyy (Aaltonen 2009, 70.)

3 LAPSEN ASUMINEN

Huoltolain mukaan lapsi voi pysyvästi asua vain toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat asuvat erillään. Vanhemmat voivat itse sopia tästä tai tuomioistuin voi tehdä päätöksen. (Huoltolaki 7 § 2-k ja 9 § 2-k.) Lasta ei voida määrätä asuvaksi molempien vanhempiensa luo vuorotellen. Oleskelu toisen vanhemman luona vahvistetaan tapaamisoikeutena. (Aaltonen 2009, 39.)

Asuminen yhdessä paikassa johtuu siitä, että lapsen asuinpaikka ratkaisee hänelle kunnalliset palvelut kuten esimerkiksi päivähoitopaikan ja lähikoulun. Asuinpaikka vaikuttaa myös asumistukeen. (Gottberg, 2013, 184.) Mahdollista on myös, että lapsi asuu yhdessä asuinpaikassa ja vanhemmat asuvat vuorotellen lapsen pysyvässä asuinpaikassa (Litmala, ym. 2002, 82).

Vanhempi, jonka luona lapsi asuu, on lähihuoltaja. Lähihuoltajalla on pääasiallinen vastuu lapsen tosiasiallisesta huollosta. Tapaava vanhempi huolehtii lapsen päivittämisestä huollosta, kun lapsi on hänen luonaan. (Aaltonen 2009, 39.)

3.1 Lapsen asumista koskevat ratkaisuperiaatteet

Lapsen asumista koskevaa päätöksentekoa ohjaa huoltolain 1 § mukaiset kriteerit. Nämä ovat tavoitenormeja, joiden toteutuminen riippuu viime kädessä vanhemmista. Huoltolain kriteerit saavat keskeisen merkityksen, kun arvioidaan vanhemman sopivuutta lapsen pääasialliseksi huoltajaksi. (Aaltonen 2009, 39.)

3.1.1 Vanhemman alentunut tai puuttuva kyky toimia lähihuoltaja

Vanhemman mielenterveysongelmat, päihteiden väärinkäyttö, väkivaltaisuus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen huollon laiminlyönnit ja lapsikaappaus ovat tekijöitä, joiden katsotaan alentavan vanhemman kykyä toimia lähihuoltajana. (Aaltonen 2009, 40–49.)

Vakavat mielenterveysongelmat ovat lähes aina este toimia lähihuoltajana. Lyhytaikaiset psyykkiset ongelmat, esim. erokriisistä johtuva masennus, eivät kuitenkaan ole este lähihuoltajuudelle. Kun mielenterveysongelmaisen vanhemman huoltajakykyä arvioidaan

tuomioistuimessa, tulee vanhemman psyykkisestä terveydentilasta aina hankkia luotettava lääketieteellinen selvitys. (Aaltonen 2009, 40–41.)

Vanhemman pitkäaikaiset ja muutoin vakavat päihdeongelmat ovat este toimia lähihuoltajana. Mikäli molemmilla vanhemmilla on ongelmia, jotka heikentävät heidän kykyään toimia lapsen lähihuoltajana, lähihuoltajaksi soveltuu usein vanhempi, joka on hakenut tai valmis hakemaan apua ongelmiinsa. (Aaltonen 2009, 40–41.)

Vanhemman *väkivaltaisuus* osoittaa, ettei hän ole sopiva lapsen lähihuoltajaksi. Tämä on riippumaton siitä, onko väkivalta perheväkivaltaa, joka kohdistuu lapseen tai toiseen vanhempaan tai ulkopuoliseen kohdistuvaa väkivaltaa. (Aaltonen 2009, 42.)

Perheessä tapahtuva väkivalta vaikuttaa lapseen monin tavoin. Väkivallan näkeminen ja kuuleminen voi vahingoittaa lasta ja hänen turvallisuuden tunnetta. On todettu, että väkivaltaa nähneellä/kokeneella lapsella on erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä oireita. Väkivaltaa kokeneen lapsen reaktiot ja suhtautuminen vanhempiinsa voi olla ristiriitaiset. Lapsi voi pelätä väkivaltaista vanhempaansa ja pyrkiä suojelemaan väkivallan kohteeksi joutuvaa vanhempaa. Lapsi voi myös ihailla väkivaltaista vanhempaan ja halveksia väkivallan kohteeksi joutunutta, puolustuskyvyttöä vanhempaansa. (Aaltonen 2009, 42–43.) Jos molemmat vanhemmat ovat syyllistyneet väkivaltaiseen käyttäytymiseen, lähihuoltajaksi valitaan se, joka on lähtenyt hakemaan apua ongelmiinsa ja ymmärtää käyttäytymisensä vaikutuksen lapseen (Aaltonen 2009, 45).

Lapsen lähihuoltajaksi ei voi määrätä vanhempaa, joka on syyllistynyt *lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön*. Lapsen asuminen häntä hyväksikäyttäneen vanhemman luona muodostaisi liian suuren riskin lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. (Aaltonen 2009, 45.)

Hyväksikäyttöä koskevan epäilyn todenperäisyyden selvittäminen on yleensä vaikeaa. Hyväksikäyttöepäily herää usein lapsen seksualisoituneiden puheiden tai käyttäytymisen perusteella. Nämä eivät kuitenkaan ole aina osoitus hyväksikäytön tapahtumisesta, sillä lapsen oireiluun voi olla monta syytä. Lisäksi osa hyväksikäytetyistä lapsista ei oireile. (Hirvelä 2007, 31–34.)

Lähihuoltajaksi ei määrätä vanhempaa, joka on toistuvasti ja oleellisesti *laiminlyönyt lapsen arkihuollon*. Huoltajakyvyn arviontiin vaikuttaa laiminlyönnin syy. Jos kyseessä on ohimenevästä

tai autettavissa olevasta ongelmasta, lähihuoltajuutta voidaan arvioida. Jos kyseessä on vanhemman välinpitämättömyydestä, henkisestä kypsymättömyydestä tai elämänhallinnan vakavista puutteista, lähivanhemmuus ei tule kysymykseen. (Aaltonen 2009, 49.)

3.1.2 Kun molemmat vanhemmat ovat kykeneviä lapsen lähihuoltajiksi

Huoltoriidoissa on yleistä, että lapsen lähihuoltajan valinta joudutaan tekemään kahden tasavertaisen, huoltajaksi kykenevän vanhemman välillä. Lähivanhemmuutta arvioitaessa on tärkeää, että molempia vanhempia kohdellaan tasavertaisesti sukupuolesta riippumatta. Ratkaisun perusteena on lapsen etu. Tämä toteutuu parhaiten, kun ratkaisu vastaa huoltolain 1 §:ssä hyvälle huollolle asetettuja tavoitteita. Näitä ovat lapsen ja vanhemman suhde, lapsen suhteen säilyminen molempiin vanhempiinsa ja muihin läheisiin, lapsen päivittäinen hoito ja huolenpito, lapsen kasvatus sekä lapsen kasvuolosuhteet. (Aaltonen 2009, 50–59.)

Lapsen ja vanhemman välisen suhteen laadulla ja kiinteydellä on tärkeä painoarvo lähihuoltajuutta ratkaistaessa. Tietoa lapsen ja vanhemman suhteesta saadaan parhaiten sosiaalitoimen selvityksestä. Ratkaisua varten voidaan myös vanhemmilta kysyä konkreettisia, lapsen arkielämään liittyviä kysymyksiä, joiden avulla voidaan saada tietoa lapsen ja vanhempien välisistä suhteista. (Aaltonen 2009, 51.)

Huoltolain yksi keskeisistä tavoitteista on, että lapsella säilyy *myönteinen ja läheinen suhde molempiin vanhempiin*. Lapsen edun mukaista on, että lähihuoltaja kykenee tukemaan lapsen myönteisiä suhteita toiseen vanhempaan, sisaruksiin, sukulaisiin ja ystäviin. (HE 224/1982, 13.) Lapsen edun mukaista on myös turvata hänen suhteensa muihin hänelle läheisiin henkilöihin. Esimerkiksi samassa perheessä asuneet sisarukset ovat vanhempien ohella muodostaneet lapsen perheen. Oikeuskäytännössä sisarusten asuminen määrätään yleensä samalle vanhemmalle, koska sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Jos katsotaan, että lapsen edun mukaista on asua sen vanhemman luona, jonka luona sisarukset eivät asu, sisarusten välisen suhteen turvaamiseksi tapaamisoikeus vahvistetaan siten, että lapset ovat tapaamisissa yhtä aikaa saman vanhemman luona. Myös se vanhempi, joka pyrkii pitämään lapsen suhdetta ystäviin ja muihin sukulaisiin yllä, katsotaan soveltuvan paremmin lähihuoltajaksi. (Aaltonen 2009, 125.)

Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon se, kumpi vanhemmista kykenee paremmin *huolehtimaan lapsen jokapäiväisistä tarpeista* (Aaltonen 2009, 57). Yleensä lähihuoltajaa valittaessa ratkaisu tehdään tulevaisuutta silmällä pitäen. Ratkaisua tehtäessä pitää kuitenkin ottaa huomioon, miten vanhempi on aikaisemmin osallistunut lapsen huoltoon ja hoitoon. (Savolainen 1984, 25–26.)

Lähihuoltajaa valittaessa arvioidaan, kumpi vanhemmista sopii *paremmin lapsen kasvattajaksi*. Lasta tulee kasvattaa siten, mitä huoltolain 1 §:ssä säädetään. Yleensä molemmat vanhemmat pyrkivät antamaan itsestään hyvän kuvan esimerkillisenä vanhempana. Vanhempien kasvatuseriaatteita voidaan selvittää esittämällä heille konkreettisia kysymyksiä. Lapsen hyvään kasvattamiseen kuuluu myös keskustelu lapsen kanssa häntä koskevissa asioissa. Lisäksi lapsen omien toiveiden huomioon ottaminen, siihen nähden kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon perusteella mahdollista, katsotaan myös kuuluvan hyvään kasvattamiseen. (Aaltonen 2009, 57–58.)

Vanhempi, jolla on hyviä henkilökohtaisia ominaisuuksia, esimerkiksi hyvä koulutus, tasapainoisuus ja älyllinen kyvykyys, ei välttämättä ole parempi kasvattaja kuin vanhempi, joka voidaan katsoa olevan henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan heikompi. Lapsi voi kokea, että hän saa enemmän ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä siltä vanhemmalta, jolla on heikommalla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Lapsen kasvatuksessa tulisi nimenomaan keskittyä emotionaalisiin tekijöihin. (Litmala, ym. 2002. 70–71.)

Vakiintuneet olosuhteet (status quo) on pitkään säilyttänyt aseman yhtenä keskeisenä huoltoriidan ratkaisuperusteena. Status quo voidaan jakaa lapsen fyysiseen kasvuympäristöön sekä lapsen läheisiin ihmissuhteisiin. Oikeuskirjallisuuden ja tutkimusten mukaan vakiintuneiden olosuhteiden säilyttäminen on usein lapsen edun mukaista. (Aaltonen 2009, 59.) Status quo on yksi lapsen edun arviointiperusteista eikä se ole muita ratkaisuperusteita painavampi. Status quo saa suurimman merkityksen ratkaisuperusteena, kun vanhemmat ovat muuten tasavahvoja. (Aaltonen 2009, 59–60.)

Pienelle lapselle äkillinen huoltajan ja kasvuympäristön vaihtuminen on riskitekijä. Varttuneemmalle lapselle vakiintuneen sosiaalisen ympäristön säilyttäminen on usein tärkeämpää kuin se kumman vanhemman luona hän asuu, mikäli hänellä on hyvät suhteet molempiin vanhempiin. Jos varttuneen lapsen asuinpaikan vaihtaminen merkitsisi samalla koulun,

harrastusten ja ystävien vaihtumista, lapsen omalle mielipiteelle tulisi antaa painoarvoa päätöksenteossa. (Aaltonen 2009, 59–60.)

Huoltolain mukaan tuomioistuimen on otettava ratkaisussaan huomioon *lapsen omat toivomukset ja mielipiteet* (Huoltolaki 8.4 §). Lapsen mielipide ei kuitenkaan yksinään ratkaise asiaa, vaan se on osa aineistoa, jonka perusteella voidaan tarvittaessa arvioida lapsen etua (Aaltonen 2009, 61).

Huoltajuuspäätökseen vaikuttaa myös *vanhemman uudet perhesuhteet*. Osa vanhemmista solmii uuden parisuhteen nopeasti eron jälkeen ja uudella kumppanilla voi olla lapsia tai heillä voi olla yhteisiä lapsia. Aikuisilla on tapana ajatella, että lapsista on mukavaa saada uusia sisarusia ja leikkikumppaneita, mutta lapselle tilanne voi olla aluksi hämmentävä ja monimutkainen. Näissä tilanteissa tulee selvittää lapsen kokemus omasta paikastaan uusperheessä ja hänen asemansa suhteessa aikuisiin ja toisiin lapsiin. (Aaltonen 2009, 61–62.)

4 LAPSEN TAPAAMISOIKEUS

Huoltolain mukaan lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona hän ei asu. Lapsen vanhempien tulee yhteisymmärryksessä ja lapsen etu huomioiden huolehtia, että tapaamisoikeus toteutuu lain 1 §:n periaatteiden mukaisesti (Huoltolaki 2 §). Tapaamisesta voidaan päättää joko vanhempien välisellä sopimuksella, joka vahvistetaan sosiaalitoimessa tai tuomioistuimessa (Huoltolaki 7.1 4-k), tai tuomioistuimen päätöksellä (9.1 § 5-k).

Huoltolain mukainen tapaamisoikeus on nimenomaan lapsen oikeus. Tuomioistuin harkitsee lapsen tapaamisoikeutta pääsääntöisesti lapsen näkökulmasta. (Aaltonen 2009, 75.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999, 1. pöytäkirja, 8 artikla). Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että vanhemmalla on oikeus pitää yhteyttä muualla asuvaan lapseensa. Perhe-elämän suoja ei kuitenkaan ole ehdoton ja siitä voidaan poiketa, jos lapsen etu sitä vaatii. (Aaltonen 2009, 75.)

Tapaamisoikeus voidaan vahvistaa vain lapsen ja vanhemman välille (Huoltolaki 9.1 § 5-k). Perheen käsite on kuitenkin laajentunut ja muuttunut aikojen saatossa (Aaltonen 2009, s. 75). Euroopan ihmisoikeussopimuksen perhe-elämän suojaa koskevan artiklan nojalla on mahdollista vahvistaa lapselle oikeus tavata henkilöä, joka on muodostanut osan hänen perhettään, vaikka tämä ei olekaan hänen biologinen vanhempansa. (Gullans, ym., 2012 s. 670.) Gullans ym. viittaavat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaukseen *Bronda v. Italia*, jossa lapsen isovanhempien katsottiin muodostavan osan hänen perhettään, koska he olivat asuneet yhdessä. (2012. s 670). Perhesuhteen katsotaan muodostuneen, kun lapsen ja henkilön välillä on vahva kiintymyssuhde (Oikeusministeriö, Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen Näkemyksiä uudistamistarpeista Lausuntotiivistelmä, 2016, 13).

Vanhempien ei ole pakko noudattaa lastenvalvojan vahvistamaa sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen ehtoja kuten esimerkiksi tapaamisaikoja. Sopimus tai päätös voi vaikuttaa vanhempien toiminnan taustalla ja osoittaa vanhemmille tapaamisoikeuden, joka voidaan tarpeen vaatiessa laittaa täytäntöön, jos vanhemmat eivät tulevaisuudessa pysty sopimaan tapaamisaikoja. Ihanne on, että vanhemmat voivat sopia tapaamisista joustavasti, sekä vanhempien, että lapsen

suunnitelmat huomioon ottaen. Tämä edellyttää sitä, että vanhemmat ovat näistä poikkeavuuksista yksimielisiä. (Peurakangas, 2012, 91.)

4.1 Tapaamisoikeuden vahvistamisen lähtökohtia

Huoltolaissa ei määritellä, millainen tapaamisoikeus lapselle tulee vahvistaa. Ainoa asia, mitä huoltolaki säätelee tapaamisoikeuteen liittyen, on, että tapaamisoikeuden tulee olla lapsen edun mukaista sekä sen, että lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona hän ei asu, jotta suhteet heidän välillensä säilyisivät. Tapaamisoikeuden sisältö on muotoutunut alioikeuskäytännössä ja sosiaalitoimen sopimuskäytännössä sellaiseksi kuin se on. (Aaltonen 2009, 79.)

Aaltosen mukaan huoltolain säätämisen jälkeen tapaamisratkaisuihin muodostui kaavamainen käytäntö. Tämän käytännön mukaan tapaamiset vahvistettiin pääsääntöisesti tapahtuvaksi joka toinen viikonloppu perjantai-illasta kello 18:sta sunnuntai-iltaan kello 18:aan ja kesällä vanhemman vuosiloman aikana 2-4 viikkoa. Hän myös toteaa, että koska ratkaisuja tehdessä pitää ottaa huomioon lapsen yksilöllinen etu, ratkaisuista ei pidä tehdä kaavamaisia. Ratkaisuja tehdessä tulee ottaa huomioon lapsen ja vanhempien elämänolosuhteet. Asioita, joita tulee ottaa huomioon, ovat lapsen ikä, kehitysvaihe sekä lapsen aiempi yhteydenpito ja suhde tapaavaan vanhempaansa. Tapaamisratkaisut ovat muuttuneet aikojen saatossa joustavammiksi. (Aaltonen 2009, 79–80.) Savolainen toteaa, että tapaamisoikeutta päättäessä tulee ottaa huomioon, asuvatko vanhemmat samalla paikkakunnalla vai eivät (1984, 127).

4.2 Vuoroasuminen

Vuoroasuminen tarkoittaa, että lapsi viettää puolet tai lähes puolet ajastaan vuorotellen vanhempiensa luona. Huoltolain sanamuoto ei mahdollista lapsen asumista kahdessa eri paikassa yhtä aikaa. Vuoroasuminen toteutetaan siten, että lapsi määrätään asumaan toisen vanhemman luokse ja etävanhemmalle vahvistetaan niin laaja tapaamisoikeus, että lapsi asuu yhtä paljon vanhempiensa luona. (Aaltonen 2009, 97.)

Vuoroasuminen vaatii lapselta erityisen paljon. Asuinpaikan toistuva vaihtaminen edellyttää monia käytännön järjestelyjä, hyvää suunnittelua ja asumisjaksojen aikana tapahtuvien asioiden hahmottamista etukäteen. Se vaatii myös lapselta erityistä sopeutumiskykyä, sillä lähimpien ihmisten sekä kodin ja sääntöjen sekä rutiinien jatkuva vaihtuminen edellyttää suurta joustavuutta. Tämän vuoksi vuoroasumisen katsotaan soveltuvan paremmin varttuneemmalle lapselle. (Aaltonen 2009, 98.)

Toisaalta vuoroasuminen voi olla lapselle antoisaa. Lapsi voi elää arkipäivää molempien vanhempansa kanssa ja säilyttää erosta huolimatta mahdollisimman paljon siitä, mitä hänellä oli perheen asuessa yhdessä. (Aaltonen 2009, 98.)

Aaltosen mukaan vuoroasumisen tärkein edellytys on, että vanhemmat pystyvät toimimaan yhdessä. Hänen mukaansa, sekä Linnavuoren, että Ruotsin sosiaalihallituksen tutkimukset ovat osoittaneet vuoroasumisen toimivan, jos vanhemmat ovat yksimielisesti päätyneet vuoroasumisratkaisuun perusteenaan lapsen tarpeet ja, jos he jakavat vastuun sekä huolehtivat yhdessä lapsen arjen sujumisesta. Aaltosen mukaan myös näissä tutkimuksissa on korostettu vanhempien yhteistyön sujumista, hyviä välejä, yhteisiä kasvatuseriaatteita sekä joustavuutta lapsen oleskellessa toisen vanhemman luona sekä avointa vuorovaikutusta siitä, mitä toisen kotona tapahtuu. Lisäksi Aaltonen sanoo, että näissä tutkimuksissa korostetaan lapsen halua ja kykyä asua vuorotellen molempien vanhempiensa luona ja lapsen kykyä ikänsä hahmottamaan omaa elämäänsä. Lapsen arjen sujumisen kannalta on tärkeää, että vanhemmat asuvat lähellä toisiaan. (2009, 99–100.)

Vuoroasumisen ei katsota yleensä olevan lapsen edun mukaista, jos vanhemmat ovat riitaisia, heillä ei ole toimivaa yhteistyösuhdetta eikä vanhempien motiivina ole lapsen tarpeet vuoroasumisratkaisussa. Vuoroasuminen ei ole lapsen edun mukaista mikäli vanhempien kasvatuseriaatteet ovat hyvin erilaisia tai he asuvat kaukana toisistaan. Se ei ole myöskään paras vaihtoehto alle 3 vuotiaalle lapselle eikä niissä tilanteissa, joissa vanhempi on ollut väkivaltainen lasta tai toista vanhempaa kohtaan. (Aaltonen, 2009, 100.)

Vuoroasumisen suurin ongelma on, että Suomen lainsäädännön mukaan lapsella ei voi olla kahta virallista asuinpaikkaa. Asuinpaikan mukaan määräytyy, mikä kunta on velvollinen järjestämään lapsen päivähoiton, koulupaikan, terveydenhuollon sekä muut lakisääteiset julkiset palvelut. Tämän lisäksi lapsilisät ja muut perhe-etuudet suoritetaan sille vanhemmalle, jonka luona lapsi

virallisesti asuu. (Oikeusministeriö, Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen Näkemyksiä uudistamistarpeista Lausuntotiivistelmä, 2016, 10.)

4.3 Tapaamisoikeuden porrastaminen

Tapaamisoikeutta vahvistaessa on huomioitava lapsen ikä, persoonalliset ominaisuudet sekä lapsen ja vanhempien konkreettinen elämäntilanne. Vanhemmat eivät erotilanteissa kykene tukemaan lastaan eivätkä huomio, että lapsi tarvitsee aikaa ja tilaa sopeutuakseen uuteen tilanteeseen. Tärkeintä tapaamisten onnistumisille on, että lapsi kokee tapaamiset alusta alkaen myönteisiksi. Monissa tilanteissa tapaamiset kannattaa aloittaa lyhyillä tapaamisilla, joita laajennetaan vähitellen, niin sanotusti porrastaen. (Aaltonen 2009, 92.)

Tapaamisoikeuden porrastamista käytetään erityisesti silloin, kun kyseessä on alle kolme –vuotias lapsi. Porrastamista puoltaa kehityspsykologiassa vahvan jalansijan saanut kiintymyssuhdeteoria. Sen mukaan pienen lapseen turvallisuudentunteen ja hänen tasapinoisen psyykkisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi voi olla jatkuvassa, tiiviissä yhteydessä henkilöön, joka ensisijaisesti hoitaa häntä. Pienen lapsen kehitykselle on tärkeää, että tutut ja turvalliset asiat säilyvät hänen elämässään eikä normaaliin ympäristöön ja rytmiin tule pitkiä katkoksia. (Aaltonen 2009, 93.)

Aluksi tapaamisia tulisi olla tiheästi, jotta lapsen suhde etävanhempaan rakentuisi ja säilyisi. Lapselle voi olla tärkeää, että aluksi lähivanhempi on aluksi läsnä tapaamisissa. Tämä edellyttää molempien vanhempien suostumusta ja kykyä tähän järjestelyyn. (Aaltonen 2009, 93.) Litmala, ym. sanovat, että ihanteellisinta olisi, jos etävanhempi pystyisi käymään tapaamassa lasta hänen asuinpaikassaan (2002, 87).

Tapaamisien laajentamisen aikataulu tulee tapahtua lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Laajentamisessa tulee ottaa huomioon, miten kiinteä suhde lapsella on etävanhempaan ja miten pitkään lapsi on ollut erossa hänestä. Jos etävanhempi on ollut läsnä lapsen elämässä ja osallistunut hänen hoitamiseensa eikä erilleen muutto ole aiheuttanut lapselle yhteydenpidon katkeamista etävanhempaan, tapaamisia voidaan laajentaa nopeammin. Tapaamisia voidaan laajentaa nopeammin, jos pieni lapsi tapaa vanhempansa vanhempien sisarusten kanssa. (Aaltonen 2009, 94.)

Kun tapaamisaikataulua suunnitellaan, on otettava huomioon lapsen luonne. Toiset lapset kiintyvät hitaammin, kun toiset lapset solmivat kontaktit helposti. (Aaltonen 2009, 94.)

Tapaamisoikeus voidaan porrastaa silloin, kun lapsi ei tunne etävanhempaansa tai lapsi on vieraantunut hänestä. Näissä tapauksissa vanhemmat yleensä kiirehtivät lapsi-vanhempi-suhteen luomiseen. Todellisuudessa suhteen rakentamisen tulee kuitenkin tapahtua lapsen ehdoilla ja hänen tulee kokea yhteydenpito mieluksena. (Aaltonen 2009, 94.)

Tapaamisoikeuden porrastaminen tulee kysymykseen silloin, kun tapaamisiin liittyy epävarmuustekijöitä. Näitä voivat olla esimerkiksi tapaavan vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmat, lapsen ja tapaavan vanhemman väliseen suhteeseen liittyy aiempia, traumaattisia kokemuksia sekä jos etävanhempi ei ole tottunut huolehtimaan lapsen arkipäiväisistä asioista. Porrastaminen tulee tehdä, jotta lapsen turvallisuus ja turvallisuudentunne varmistuisi. (Aaltonen 2009, 95.)

5 LAPSEN HUOLLOSTA, TAPAAMISOIKEUDESTA SEKÄ ASUMISESTA PÄÄTTÄMINEN

Lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta sekä asumisesta voidaan päättää kolmella tavalla. Ensimmäinen, ja yleisempi tapa, on vanhempien välinen sopimus. Vanhemmat voivat halutessaan vahvistaa sopimuksen lastenvalvojalla. Toinen tapa on, että tuomioistuimien tekee päätöksen. Vanhemmat voivat myös saada apua ongelmiinsa perheasiansovittelussa tai tuomioistuimen asiantuntijasovittelussa.

5.1 Vanhempien sopimusvapaus

Huoltolain yhtenä periaatteena on, että huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat kysymykset tulisi ensi sijaisesti ratkaista vanhempien välisen yhteisymmärryksen pohjalta (HE 1982/ 224, 7). Jos käy ilmi, että vanhemmat pystyvät sovintoon, vaikka lapsen huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvä asia olisi jo tuomioistuimessa vireillä, tulee siihen sovintoon pyrkiä (Peuralahti, 2012, 80).

Huoltolain mukaan, vanhemmat voivat sopia:

- 1) lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti (yhteishuolto)
- 2) lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle (yksinhuolto)
- 3) lapsen asumisesta
- 4) lapsen oikeudesta tavata ja pitää yhteyttä toiseen vanhempansa. (Huoltolaki 7 §.)

Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sopimus tehdään yleensä toistaiseksi, mutta se voi olla määräaikainenkin (Auvinen, ym. 2002, 63). Lapsen huollosta sopiminen on käytettävissä riippumatta siitä, ovatko vanhemmat avioliitossa vai ei, tai asuvatko vanhemmat ja lapsi yhdessä vai erillään (Savolainen 1984, 135).

Vanhempien tekemä ja lastenvalvojan vahvistama sopimus on käyttöalaltaan suppeampi kuin tuomioistuimessa päätetty sopimus. Ensiksikin sopimuksen voivat sopia ainoastaan lapsen vanhemmat. Tämä edellyttää, että vähintään toinen vanhemmista on lapsen huoltaja. Toiseksi lapsen huolto voidaan järjestää vain lapsen ja vanhempien välisessä suhteessa. Tämä tarkoittaa, että sopimuksessa voidaan sopia vain yhteis- ja yksinhuollosta. Silloin, kun lapsen huolto kuuluu

tai uskotaan yhteisesti molemmille vanhemmille, voidaan sopia, kumman vanhemman luona lapsi asuu. (Savolainen 1984, 135.)

Lapsen vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta ennen lapsen syntymistä, jos isyys on vahvistettu isyyslain mukaisesti raskauden aikana. Näissä tapauksissa voidaan sopia vain vanhempien välisestä yhteishuollosta. (Huoltolaki 8a. 1 §.)

Lapsen isyys määräytyy isyyslain mukaan. Naisen aviomies on lapsenisä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana. (Isyyslaki 11/2015 2 Avioliiton ulkopuolisissa tapauksissa isä on mies, joka on siittänyt lapsen tai se, jonka siittiötä on käytetty lapsen äidin hedelmöittämiseen. Hedelmöittämishoidon kohdalla lapsen isä on mies, joka on yhteisymmärryksessä äidin kanssa antanut suostumuksen hoitoon tai, jos äidille on annettu hoitoa yksin, lapsen isä on mies, jonka siittiötä on käytetty hoidossa. Jälkimmäinen tapaus edellyttää, että mies on suostunut isyyden vahvistamiseen. (Isyyslaki 3 §.)

Isyyden selvittää äidin kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, lapsen äiti on kuollut tai äidillä ei ole Suomessa kotikuntaa, tekee selvityksen lapsen kotikunnan lastenvalvoja. Jos lapsella ei ole kotikuntaa, tekee selvityksen sen kunnan lastenvalvoja, jossa lapsi oleskelee. (Isyyslaki 5 §.)

5.1.1 Sopimuksen vahvistaminen

Sopimus lasten huollosta tulee tehdä kirjallisesti. Se esitetään vahvistettavaksi sen kunnan lastenvalvojalle, missä lapsella on asuinpaikka. (Huoltolaki 8.1 §.) Sopimuksessa on oltava vanhempien allekirjoitus ja asianmukainen päiväys (Savolainen 1984, 139).

Kun lastenvalvoja harkitsee sopimuksen vahvistamista, sen on otettava huomioon lapsen etu, omat toivomukset ja mielipiteet (Huoltolaki 361/1983 8.3 §). Lapsen ollessa yli 12 vuotta, ei sopimusta saa laittaa täytäntöön vastoin hänen tahtoaan. Alle 12 vuotiaan mielipide voi olla merkitsevä, jos lapsen katsotaan olevan tarpeeksi kehittynyt. (Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 619/1996 2 §.) Lapsen kuuleminen sosiaalitoimessa on tarpeen, jos vanhemmat ovat eri mieltä jostain huoltoon liittyvästä asiasta, jos lapsi on oheis- tai sijaishuollossa

tai jos kuulemista on muuten pidettävä lapsen edun kannalta aiheellisenä. Jos lapsen mielipiteen selvittäminen on tarpeen asian ratkaisemiseksi, tulee se selvittää hienovaraisesti lapsen kehitysaste huomioon ottaen. Selvittäminen ei saa aiheuttaa mitään haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa väliselle suhteelle. (Huoltolaki 11 §.)

Yhteis- ja yksinhuollosta sekä vanhempien tapaamisoikeudesta on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jos vanhemmat ovat tehneet sopimuksen. Edellytyksenä on, ettei sopimus ole lapsen edun vastainen. (Huoltolaki 10.2 §.) Lastenvalvoja vahvistaa sopimukset ilman erityistä tutkintaa, jos vanhemmat ovat sopimuksesta yksimielisiä. Lähtökohtana on, että vanhemmat tietävät parhaiten, miten lasta koskevat kysymykset ovat ratkaistavissa. Viranomaisten on keskusteltava vanhempien kanssa sopimuksen yksityiskohdista sekä sopimusta säätävistä laista väärinkäsitysten ja -ymmärrysten välttämiseksi. (Litmala, ym. 2009, 64.) Vanhemmat eivät voi sopia aivan mitä huvittaa. Heidänkin tulee noudattaa lapsen edun periaatetta sopimusta tehdessä.

Lastenvalvojalla on valtuus vahvistaa vanhempien tekemä sopimus sellaisenaan kuin se on. Hän voi hylätä sopimuksen, mikäli se on ristiriidassa lapsen edun kannalta. Hänellä ei ole valtaa muuttaa, täydentää tai antaa poikkeavaa ratkaisua sopimuksesta. Hän ei myöskään voi ratkaista sellaista sopimukseen liittyvää asiaa, jossa vanhemmat ovat olleet erimielisiä. (Savolainen 1984, 142.)

5.1.2 Sopimuksen vahvistamatta jättäminen

Toisinaan vanhemmat tekevät keskenään sopimuksen, mutta eivät saata sitä vahvistettavaksi sosiaalitoimeen tai tuomioistuimeen. Tässä tapauksessa sopimus ei ole täytäntöönpanokelpoinen. On tilanteita, jossa vanhemmat eivät tee minkäänlaista sopimusta lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyen, vaan jättävät kysymykset avoimiksi. Näitä tapauksia ovat: toinen vanhempi ei halua edes tavata lastaan, vanhemmat päättävät etteivät he tarvitse sopimusta tai lapset ovat varttuneet ja vanhemmat lapset yleensä itse päättävät tapaamisesta. (Litmala, ym. 2009, 64–65.)

Jos myöhemmin sopimuksettomassa tilanteissa tulee riitoja, jotka koskevat lapsen asumista ja huoltoa, tulee sopimus silloin vahvistaa. Tällöin yleensä sopimuksen tekeminen on vaikeaa, jolloin asia on vietävä tuomioistuimeen. (Litmala, ym. 2009, 65.)

Lastenvalvoja jättää sopimuksen vahvistamatta, jos sopimus on lapsen edun, tai on aihetta olettaa, että sovittu järjestely on vastoin lapsen etua. Sopimus tulee myös jättää vahvistamatta silloin, kun sopimuksessa on muotovirhe. Muotovirheitä voivat olla esimerkiksi toisen vanhemman allekirjoituksen puuttuminen tai sopimus sisältää sellaisia määräyksiä, joista ei voida lastenvalvojan vahvistamalla sopimuksella sopia. (Savolainen 1984, 147–148.)

5.2 Tuomioistuimen päätös

Jos lapsen huoltoon, tapaamiseen ja asumiseen liittyvä kysymys on riittävä, eikä sopimusta saada tehtyä yhteisymmärryksessä, ratkaisee asian käräjäoikeus (Litmala, ym. 2009, 65). Asia saadaan vireille käräjäoikeuteen kirjallisella hakemuksella tai suullisesti oikeudenkäynnin istunnossa (Oikeudenkäymiskaari 4/1734 8:1). Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka (Oikeudenkäymiskaari 10:13 §).

Tuomioistuin voi tehdä päätöksen,

1. yhteishuollosta
2. lapsen asumisesta
3. yksinhuollosta
4. että lapsen huolto uskotaan vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa (oheis- ja sijaishuollosta)
5. lapsen tapaamisoikeudesta. (Huoltolaki 9 §).

Tuomioistuimella on huoltolain mukaan oikeus muuttaa lastenvalvojan vahvistamaa tai tuomioistuimen aikaisemmin tekemää päätöstä mikäli olosuhteet ovat oleellisesti muuttuneet tai jos on muuta aihetta sitä muuttaa. (Huoltolaki 12 §).

Asia pannaan vireille hakemuksella. Hakemuksen voivat tehdä lapsen vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta. Jos lapsen huoltaja on kuollut, voi hakemuksen tehdä lapsen sukulainen tai muu lapsen läheinen henkilö. (Huoltolaki 14. 1-2 §.)

Oikeudenkäyntimenettelyn käyttöala on lastenvalvojan vahvistamaa sopimusta laajempi. Oikeudenkäyntimenettelyn tavoitteena on löytää laajan valintavapauden sallivien vaihtoehtojen

joukosta se huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva järjestely, joka vastaa lapsen etua. (Savolainen 1984, 151).

Kun tuomioistuin harkitsee päätöstä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, tulee sen ottaa huomioon lapsen etu. Tuomioistuin ei välttämättä saa käyttää kaikkia oikeudenkäymiskaaren suomia valtuuksia asian ratkaisemiseksi, jos ne ovat ristiriidassa lapsen edun kanssa (Savolainen 1984, 156).

Tuomioistuimen on tarvittaessa hankittava sosiaalilautakunnalta selvitys. Selvitys on haettava sen kunnan sosiaalilautakunnalta, jossa lapsella, lapsen vanhemmilla, huoltajalla tai huoltajaksi esitetyllä on asuinpaikka. (Huoltolaki 16 §.) Selvityksen tarkoituksena on saada kattava kuva vanhempien ja lapsen olosuhteista (Litmala, ym. 2009, 67).

Selvitys sisältää mm. tapauksen alkutiedot, perhetausta ja olosuhteet, arvion vanhemman myötävaikutuskyvystä ja –halusta sekä sosiaalilautakunnan ehdotukset (Litmala, ym. 2009, 141–146). Tuomioistuin voi myös määrittää ne seikat, joita se haluaa selvitettäväksi (Gottberg, 2013, 179). Selvityksen tiedot sosiaalitoimi hankkii lapsen kuulemisella, kotikäynneillä, vanhempien ja lapsen vuorovaikutusta havainnoimalla sekä hankkimalla tietoja lapsen päiväkodista ja koulusta (Aaltonen 2009, 197).

5.3 Sovittelut

Vanhempien erimielisyys ei välttämättä johda suoraan tuomioistuimen käsittelyyn. Ristiriitaisilla vanhemmilla on mahdollisuus joko perheasiainsovitteluun tai asiantuntija-avusteiseen sovitteluun käräjäoikeudessa. (Oikeusministeriö 2016, viitattu 24.4.2016.)

Perheasiainsovittelua säätelee avioliittolaki 234/1929. Perheasioiden sovittelun suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriön alainen aluehallintavirasto. Sovittelun järjestämisestä vastaavat sosiaalilautakunta ja yhteisöt, yhtymät, säätiöt ja henkilöt, jotka ovat saaneet aluehallintovirastolta luvan sovittelujen järjestämiseen. (Avioliittolaki 22 §.) Useimmiten perheasiainsovittelua järjestävät perheneuvolat, sosiaalitoimen työntekijät sekä kirkon neuvottelukeskukset (Oikeusministeriö 2016, viitattu 24.4.2016.)

Vanhemmilla on mahdollisuus myös huoltolain mukaiseen tuomioistuinsovitteluun (Huoltolaki 17 a §). Sovittelua säätelee laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisessä tuomioistuimessa. Sovittelua ei voida järjestää, jos riita-asia koskee lapsen edunvalvontaa. Tämä johtuu siitä, että tuomioistuinsovittelulakia ei voida soveltaa kuin riitaisiin huoltolain tapauksiin. Edunvalvontaa säätelee laki holhoustoimesta. (HE 114/2004, s. 47.)

Huoltoa koskeva riita-asia, joka ei ole vielä tuomioistuimessa käsiteltävänä, voidaan ottaa soviteltavaksi riidan osapuolen tai molempien osapuolten hakemuksella. Hakemus on tehtävä kirjallisesti. Hakemuksessa tulee selostaa, mitä asiaa riita koskee ja miten osapuolten näkemykset eroavat toisistaan. Hakemuksessa on oltava myös perustelut, miksi asia soveltuu sovitteluun. (Tuomioistuinsovittelulaki 4.1 §.)

Sovittelu voidaan aloittaa myös pyynnöllä. Pyyntöä voidaan soveltaa siinä tapauksessa, kun jokin riita-asia on tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä. Pyyntö on vapaamuotoinen ja se on tehtävä ennen kuin asian valmistelu on päättynyt. (Tuomioistuinsovittelulaki 4.2 §.) Aloite sovitteluun siirtämisestä voi tulla tuomarilta tai riita-asian osapuolilta (Aaltonen 2015, s.80).

Sovittelu voidaan aloittaa, jos molemmat osapuolet siihen suostuvat. Sovittelupyynnön ja -hakemuksen, jota eivät ole tehneet osapuolet yhdessä, on annettava tiedoksi toiselle osapuolelle. Hänelle on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi. (Tuomioistuinsovittelulaki 4.3§.)

Sovittelijana asiassa toimii tuomioistuimen tuomari (Tuomioistuinsovittelulaki 5. 1 §). Lapsen huolto- ja tapaamisriidoissa tuomaria avustaa asiantuntija-avustaja, jolla on riittävä pätevyys. (Huoltolaki 17 c §). Avustaja on yleensä psykologi tai sosiaalityöntekijä (Oikeusministeriö 2016, viitattu 24.4.2016).

Sovittelu on toteutettava joutuisasti ja se on toteutukseltaan vapaamuotoinen. Pääasiassa se koostuu keskusteluista ja neuvotteluista. Tuomari voi neuvotella osapuolten kanssa muiden osapuolten läsnä olematta, jos he ovat antaneet tähän suostumuksen. (Tuomioistuinsovittelulaki 6 §.) Tuomarin on pyrittävä auttamaan osapuolia pääsemään yhteisymmärrykseen ja sovinnolliseen ratkaisuun. Hänen on osapuolten pyynnöstä tai suostumuksesta tehdä ehdotuksia asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. (Tuomioistuinsovittelulaki 7 §.)

Sovittelun katsotaan päättyneen, kun asiassa vahvistetaan sovinto tai osapuolet ilmoittavat tuomarille sopineen riita-asian sovittelujen ulkopuolella. Sovittelun katsotaan päättyneen myös, jos osapuoli ilmoittaa, että hän ei halua asiaa enää soviteltavan. Sovittelu päättyy, jos tuomari päättää, että sovittelujen jatkaminen ei ole enää perusteltua. (Tuomioistuinsovittelulaki 9 §.)

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat sovittelut on toteutettava siten, että lapsen etu turvataan. Sovittelun lopputuloksen tulee vastata lapsen etua. (Tuomioistuinsovittelulaki 10 §.)

6 SOPIMUKSEN JA PÄÄTÖKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Täytäntöönpanoa säätelee laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta. Lakia sovelletaan sekä tuomioistuimen päätökseen, että sosiaalihuollon viranomaisen vahvistamaa sopimukseen. Täytäntöönpano siis edellyttää, että vanhemmilla on lastenvalvojan vahvistama sopimus tai tuomioistuimen määräämä päätös (HPTpL 1 §.) Täytäntöönpano tulee kysymykseen silloin, kun toinen vanhemmista ei noudata vanhempien tekemää sopimusta tai tuomioistuimen määräystä (Peuralahti 2012, 91).

Täytäntöönpanoa haetaan siitä käräjäoikeudesta, jonka tuomiopiirissä lapsella tai hakijan vastapuolella on kotipaikka (Oikeudenkäymiskaari 10:14 §). Täytäntöönpanoa voidaan myös hakea sen kunnan ulosottomieheltä, jossa lapsella on kotipaikka, jos huoltoa koskevan päätöksen annosta on kulunut vähintään kolme kuukautta. (HPTpL 4.2 §). Hakemus on tehtävä kirjallisena (HPTpL 4.3 §).

6.1 Täytäntöönpanoasian käsittely tuomioistuimessa

Käräjäoikeuden on annettava sovittelijan järjestää sovittelu, kun täytäntöönpanohakemus saapuu käräjäoikeuteen. Sovittelu voidaan jättää järjestämättä, jos lapsen etu vaatii, että päätös on pantava heti täytäntöön. Sovittelu voidaan jättää järjestämättä, jos aikaisemmin on järjestetty sovittelu ja sen perusteella voidaan todeta, että sovittelu jää tuloksettomaksi. Sovittelu voidaan jättää myös toimittamatta, jos päätöksen antamisesta on kulunut vähintään kolme kuukautta. (HPTpL 6 §.)

Sovittelijana toimii sosiaalihuollon viranomaisen nimeämä henkilö. Sovittelijaksi voidaan nimetä ainoastaan psykologi tai psykiatri, joka on perehtynyt lapsi- ja perheasioihin. Sovittelijaksi voidaan nimetä myös lastensuojeluun tai sosiaalityöhön perehtynyt henkilö. (HPTpL 9 §.) Jos tarve vaatii, voidaan sovittelutehtävä antaa kahdelle tai useammalle sovittelijalle (HPTpL 6 §). Syitä useammalle sovittelijalle ovat esimerkiksi asianosaisten välisten ristiriitojen tai lapsen mielipiteen selvittäminen vaatii useamman sovittelijan. Asianosainen voi esittää useamman sovittelijan määräämistä. (Asetus lapsen huoltoa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 1996/729 2.1§.)

Sovittelun tarkoitus on edistää asianosaisten yhteistoimintaa ja saada osapuolet sopimaan asia, jotta lapsen hyvinvointi toteutuisi. Sovittelijan tulee henkilökohtaisesti ottaa yhteyttä asianosaisiin ja järjestää heidän kesken yhteinen neuvottelu. Hän voi myös keskustella lapsen kanssa, jos lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista. Keskustelu lapsen kanssa tulee toimittaa hienovaraisesti ja se ei saa aiheuttaa lapsen ja vanhempien väliselle suhteille. (HPTpL 7 §). Sovittelijan on avustettava asianosaisia myös silloin, kun hän havaitsee, että asianosaiset pääsevät yhteisymmärrykseen lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteuttamisesta muulla tavoin kuin täytäntöönpantavana oleva päätös edellyttää (HTA 6.2§).

Sovittelijan tulee antaa käräjäoikeudelle sen määräämässä ajassa kertomus niistä toimenpiteistä, joihin sovittelija on ryhtynyt. Määräaika ei saa olla ilman pakottavaa syytä yli neljä viikkoa pitkä. Käräjäoikeus voi pidentää sovittelun määräaikaa sovittelijan pyynnöstä. Jos sovittelu ei johda tulokseen, tulee kertomuksessa tuoda esiin ne asiat puolueettomasti ja totuudenmukaisesti, joilla voi olla merkitystä asian ratkaisemisessa tuomioistuimessa. Käräjäoikeus voi kertomuksen saatuaan katsoa, että sovittelun jatkaminen edistää asianosaisten yhteistoimintaa, jolloin se voi määrätä sovittelijan jatkamaan sovittelua. (HPTpL 8 §.)

Tuomari voi asian laadusta riippuen siirtää asian valmisteluistuntoon ennen sovittelua. Valmisteluistuntoa käytetään silloin, jos hakemuksessa ja vastauksessa annetut tiedot ovat vähäiset, tai jos näyttää siltä, että asia olisi mahdollista sopia valmisteluistunnossa eikä sovittelua tarvita. Valmisteluistuntoa sovelletaan myös, jos asiassa on käyty jo aiempia oikeudenkäyntejä, joissa on tehty sovitteluja ja uusi sovittelu olisi tarpeeton. (Laatuhanke 2007, 44–45.)

Jos sovittelussa tai valmisteluistunnossa ei saada aikaan ratkaisua, siirtyy riita-asia pääkäsitteilyyn. HPTpL:n 10 §:n mukaan pääkäsitteilyssä noudatetaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä riita-asian pääkäsitteilystä.

Tuomari, joka on valmistellut asiaa, toimii tuomioistuimen puheenjohtajana tai jäsenenä pääkäsitteilyssä, jollei hän ole esteellinen (Oikeudenkäymiskaari 6:1.1 §). Pääkäsitteily alkaa lyhyellä yhteenvedolla, mihin asian valmistelussa ja sovittelussa on päädytty. Tämän jälkeen asianosaiset vuorollaan perustelevat kantansa. Seuraavaksi tuomioistuin ottaa vastaan todistelun. Lopuksi asianosaiset esittävät loppulausuntonsa. Tuomioistuin voi päättää, että pääkäsitteily käydään muussa järjestyksessä. (Oikeudenkäymiskaari 6:2 §.)

6.2 Tuomioistuimen päätös sekä päätöksen turvaamiskeinot

Lapsen huoltoa koskevassa hakemuksessa tuomioistuin voi määrätä, että hakijan vastapuoli velvoitetaan luovuttamaan lapsi hakijalle. Täytäntöönpanoa voidaan määrätä toimitettavaksi joko siten, että vastapuoli velvoitetaan luovuttamaan lapsi sakon uhalla tai lapsi määrätään noudettavaksi. (HPTpL 15 §.)

Lapsen ja vanhemman tapaamisoikeutta koskeva päätös pannaan täytäntöön siten, että hakijan vastapuoli velvoitetaan sallimaan lapsen ja hakijan väliset tapaamiset. Vastapuolen on myös ryhdyttävä muihin toimenpiteisiin tapaamisten toteuttamiseksi. Täytäntöönpano voidaan määrätä toimitettavaksi siten, että hakijan vastapuoli velvoitetaan sakon uhalla täyttämään päätöksen määräykset. Tapaamisoikeutta koskevan täytäntöönpano voidaan määrätä toimitettavaksi myös siten, että lapsi määrätään noudettavaksi. Tämä tulee kyseeseen silloin, kun pidetään todennäköisenä, että tapaaminen jää toteutumatta, ja jos tähän on lapsen edun kannalta erittäin painavia syitä. (HPTpL 16 §.)

Tuomioistuin voi hylätä täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen. Hakemus on hylättävä, jos täytäntöönpano olosuhteiden muuttumisen tai muun syyn vuoksi on lapsen edun vastaista. Tuomioistuimen on perusteltava, miksi se hylkäsi hakemuksen. (HPTpL 14 §.)

Kun täytäntöönpanoa suoritetaan, tulee kaikki lapseen kohdistuvat toimenpiteet suorittaa hienovaraisesti ja lasta järkyttämättä. Jos noutamista tai muuta toimenpidettä ei voida lapsen sairauden, järkyttyneen mielentilan tai muun syyn suorittaa, se on siirrettävä myöhempään ajankohtaan. (HPTpL 3 §.)

Tuomioistuin voi määrätä päätöksessään täytäntöönpanon turvaamistoimia. Nämä turvaamistoimet antavat mahdollisuuksia päättää sekä hakijaa että tämän vastapuolta sitovista sakon uhalla noudatettavista velvollisuuksista. (HE 96/1995, 45). Turvaamistoimet ovat tarpeen, jos on olemassa vaara, että asianosainen ryhtyy johonkin tai laiminlyö jotakin ja tämä vaikeuttaa täytäntöönpanoa. Toisaalta määrätyt turvaamistoimet eivät saa rajoittaa hakijan tai vastapuolen oikeuksia enempää kuin on tarpeen täytäntöönpanon turvaamiseksi. (HE 96/1995 46.)

Turvaamistoimia ovat esimerkiksi, että hakija tai vastapuoli ei saa muuttaa lapsen olinpaikkaa tai sijoittaa lasta hoidettavaksi kodin ulkopuolelle, velvoittaa hakija olemaan läsnä lasta noudettaessa ja määrätä, että hakijan on ennen tapaamisen tai luonapidon ajankohtaa ilmoitettava, jos hän on jostain syystä estynyt tapaamasta tai pitämästä lasta hänen luonaan. (HPTpL 17 §).

Uhkasakko on toinen täytäntöönpanon pakkokeinoista. Se asetetaan euromäärältään kiinteänä. Erityisistä syistä voidaan asettaa sakko, jonka suuruus määräytyy ajan kanssa, ns. juokseva uhkasakko. (HPTpL 18 §.) Juoksevaa uhkasakko käytetään lähinnä silloin, kun kiinteä uhkasakko osoittautuu tehottomaksi (HE 96/1995, 15).

6.3 Ulosottomiehelle kuuluva täytäntöönpano

Toinen pakkokeinoista on lapsen noutaminen. Lapsen noutamisesta vastaa ulosottomies. Ulosottomies voi itse päättää lapsen noutamisesta, jos häneltä on täytäntöönpanoa haettu, ja päätöstä ei noudateta vapaaehtoisesti (HPTpL 22.1 §). Ulosottomiehen tulee myös noutaa lapsi silloin, kun tuomioistuim määrää lapsen noudettavaksi (HPTpL 21 §).

Ulosottomies toimittaa noutamisen sen henkilön kanssa, joka on toiminut asiassa HPTpL:n mukaisessa sovittelussa sovittelijana, tai sosiaalihuollon viranomaisen kanssa. Lisäksi sovittelijan tai sosiaalihuollon edustajan on pyydettävä paikalle lapselle läheinen henkilö. Tarvittaessa paikalle on myös kutsuttava lääkäri tai muu asiantuntija. (HPTpL 24 §.)

Ulosottomies voi katsoa, että täytäntöönpano vaatii noutamisen sijaan uhkasakkoa, on hänen siirrettävä asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Hänen on myös siirrettävä asia käräjäoikeudelle silloin, kun olosuhteet ovat päätöksen antamisesta muuttuneet ja sillä on merkitystä täytäntöönpanoon tai jos asiassa erityisestä syystä olisi järjestettävä sovittelu. Ulosottomiehen on perusteltava päätöksessään siirtämisen syy. (HPTpL 22.2–3 §.)

7 KÄRÄJÄTUOMARIN JA LASTENVALVOJAN HAASTATTELU

Haastattelin työtäni varten käräjätuomaria sekä lastenvalvojaa. Haastateltava käräjätuomari oli Airi Lappi Pohjois-Savon käräjäoikeuden lisälmen kansliasta. Lastenvalvoja halusi pysyä nimettömänä.

Haastatteluissa halusin kartoittaa, mitä vuoroasuminen on käytännössä ja kuinka yleisiä vuoroasumisratkaisut ovat. Halusin kuulla, vaikuttavatko lapsen ja vanhemman ominaisuudet sekä ulkoiset olosuhteet vuoroasumisen määrittämiseen tai sovitteluun.

Halusin myös kuulla vuoroasumisen määrittämisen tai vahvistamisen esteitä ja mitä mahdollisia uhkia vuoroasumisessa voi olla, kun huomioidaan lapsen etu. Lisäksi halusin kartoittaa, mitä mahdollisia etuja vuoroasumisesta voi olla lapselle.

Sekä Lappi, että lastenvalvoja, ovat sitä mieltä, että vuoroasuminen on tapaamisoikeuden ratkaisu, jossa lapsi viettää yhtä pitkän ajanjakson molempien vanhempien luona. Yleisin käytäntö on, että lapsi on viikon ajanjakson molempien vanhempien luona, mutta on myös mahdollista käyttää muitakin ajanjaksoja, kunhan lapsi viettää yhtä pitkän ajan molempien vanhempien luona. (Lappi, haastattelu 3.10.2016; lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Lappi sanoi, että vuoroasumisasiat eivät ole kovin yleisiä Pohjois-Savossa. Hän sanoi, että koko Pohjois-Savon käräjäoikeuteen tulee noin muutama vuodessa (Lappi, haastattelu 3.10.2016.) Lastenvalvoja, siellä missä alueella hän työskentelee, on myös hyvin vähän vuoroasumisasiota. Hän arvio, että niitä tulee noin kymmenen vuodessa. Hän myös lisäsi, että vuoroasumista voi olla enemmänkin, koska vanhemmat voivat itse sopia vuoroasumisen ja eivät käy vahvistamassa sitä lastenvalvojalla (Lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Molemmat haastateltavat pitivät vanhempien välisen yhteistyön toimivuutta ja avointa vuoroaikutusta keskeisinä kriteereinä vuoroasumisen määrittämiselle tai vahvistamiselle. Lapin mielestä vanhemmat eivät saa olla riittäviä. Lastenvalvoja taas kertoi, että erimielisille vanhemmille on vahvistettu vuoroasumisratkaisu, jos se on muuten lapsen edun mukaista.

Haastateltavat korostivat vanhempien samanlaisten kasvatuseriaatteiden tärkeyttä. Kasvatuseriaatteita voivat olla esimerkiksi kodin säännöt. Kumpikaan haastateltava ei suositellut

vuoroasumISRatkaisua alle 3 vuotiaalle lapselle. Lastenvalvoja on vahvistanut vuoroasumisen alle 3 vuotiaille lapsilla, kerrottuaan aina vanhemmille mahdollisista lapseen kohdistuvista vuoroasumisen haitoista.

Lappi ja lastenvalvoja kertoivat, että vanhemmat eivät saa asua kovin etäällä toisistaan. Lastenvalvoja totesi, ettei fyysisellä etäisyydellä ole niinkään merkitystä. Pääasia on, että vanhemmat asuvat samalla paikkakunnalla. Tämä mahdollistaa sen, että lapsen hoito- ja koulupaikka pysyvät samana. (Lappi, haastattelu 3.10.2016; lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Molemmat haastateltavat katsoivat lapsen iän olevan esteenä vuoroasumiselle, este voi olla myös eri paikkakunnalla asuminen. VuoroasumISRatkaisuun ei päädytä, mikäli vanhemman motiivina on taloudellinen etu. Vanhempien huono yhteistyö, vuorovaikutusongelmat ja poikkeavat kasvatuseriaatteet ovat este vuoroasumiselle. Molemmat haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että vanhemman vakavat mielenterveys- sekä päihdeongelmat sekä lapseen tai toiseen vanhempaan kohdistuva väkivalta ovat este vuoroasumisen määäämiselle tai vahvistamiselle. Lastenvalvojan mielestä lapsen mielenterveysongelma tai muu ongelma voi olla este vuoroasumiselle. (Lappi, haastattelu 3.10.2016; lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Lapin mielestä suurin uhka lapsen edulle vuoroasumisessa voi olla se, että lapsi vain muuttaa vanhemman luota toiselle, eikä kumpikaan vanhemmista huolehdi hänen asioistaan. Toiseksi uhaksi hän koki sen, että lapsi joutuu mahdollisesti seuraamaan vanhempien riitaisuutta. Tämä voi johtaa lapsen psyykkisen kehityksen häiriytymiseen. (Lappi, haastattelu 3.10.2016.)

Lastenvalvojan mukaan, joskus lapsi voi joutua seuraamaan vanhempien välistä riitaisuutta, niin että lapsi alkaa pelkäämään vaihtotilanteita. Nämä tilanteet olivat hänen arvion mukaan uhka lapsen edulle. Toiseksi uhaksi hän koki sen, että toinen vanhempi puhuu toisesta vanhemmasta pahaa lapselle tai lapsen kuullen. Lastenvalvojan mukaan tämä voi kuluttaa lapsen henkisiä voimavaroja.

Lastenvalvojan mielestä, lapsen arjen vaihtuvuus on uhka lapsen edulle. Hän perusteli näkemystään sillä, että lapsen arjen jatkuva vaihtelu horjuttaa lapsen turvallisuuden ja varmuuden tunnetta. Vanhemman uudet perhesuhteet voivat joskus olla uhka lapsen edulle. (Lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Molemmat haastateltavat katsoivat vuoroasumisen etuna lapselle olevan sen, että lapsi pääsee näkemään molempien vanhempien arkea, lapsi pääsee molempien vanhempien kasvattamaksi ja lapsen suhde molempien vanhempien sukulaisiin säilyy paremmin. (Lappi, haastattelu 3.10.2016; lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

Lastenvalvoja totesi, että vaikka uudet perhesuhteet voivat olla uhka lapsen edulle, voivat ne myös olla etu lapselle. Lastenvalvoja arvioi, että joissakin tilanteissa vuoroasuminen tukee parempaa vanhemmuutta. Vanhempi jaksaa paremmin olla läsnä lapsen elämässä silloin kun lapsi on hänen luonaan käymässä. (Lastenvalvoja, haastattelu 3.10.2016.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: millä edellytyksin vuoroasuminen määrätään tai vahvistetaan lapsen ja vanhemman välille, miten lapsen etu otetaan vuoroasumisessa huomioon ja mitä riskejä vuoroasumisessa on lapsen edun kannalta.

Lyhyesti voisi sanoa, että vuoroasuminen lapsen ja etävanhemman välille määrätään tai vahvistetaan, kun se on lapsen edun mukaista. Lapsen etu ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia ja sitä on hyvin vaikea määritellä, koska se lapsikohtainen. Lapsen etuun sisältyy, mitä huoltolain 1 §:ssä säädetään. On kuitenkin selkeästi nähtävissä tekijöitä, jotka vaikuttavat vuoroasumisen määräämiselle tai vahvistamiselle.

Sekä kirjallisuudesta, että haastatteluista tuli selkeästi ilmi, että vanhempien välinen riidattomuus, avoin vuorovaikutus ja yhteistyön sujuminen ovat tärkeitä asioita vuoroasumista määrättäessä tai vahvistaessa. Vanhempien hyvät välit ovat tärkeitä, koska vanhemmat tapaavat toisiaan usein lasta toiselle vanhemmalle luovuttaessa. Avoin vuorovaikutus ja yhteistyön sujuminen vanhempien välillä edesauttaa lapsen arjen ja asioiden hoitamista.

Vanhempien kasvatuseriaatteiden yhtäläisyys nousi myös haastatteluista sekä kirjallisuudesta esille. Vuoroasumista ei suositella määrättäväksi tai vahvistettavaksi, jos kasvatuseriaatteet ovat erilaiset. Kasvatuseriaatteiden erilaisuus johtaa siihen, että lapsen olosuhteet muuttuisivat tiheään tahtiin. Yleisesti katsotaan, että lapselle olisi parempi, että hänen olosuhteet pysyisivät samankaltaisina. Jos lapsen olosuhteet muuttuisivat useasti, hän voi menettää turvallisuuden tunteen ja alkaa tuntea epävarmuutta.

Vanhempien kotipaikkojen etäisyys nousi myös esille haastatteluissa sekä teoriapohjassa. Lastenvalvojan haastattelu vahvisti, että niinkään fyysisellä etäisyydellä ei ole juurikaan merkitystä. Pääasia on, että vanhemmat asuvat samalla paikkakunnalla. Suomen lainsäädännön mukaan lapsella voi olla vain yksi vakituinen asuinpaikka. Asuinpaikka vaikuttaa lapsen koulupaikkaan sekä muihin palveluihin, joihin hänellä on oikeus. Lisäksi tähän vaikuttaa myös se, että lapsen olosuhteet vaihtelisivat liian useasti. Jos lapsen paikkakunta vaihtuisi tiheään tahtiin, voi se johtaa siihen, että lapsi menettää turvallisuuden tunteen.

Sekä teoriapohja, että molemmat haastateltavat, olivat sitä mieltä, että vuoroasuminen on lapselle hyvin vaativa vaihtoehto. Kuitenkaan ei ilmennyt monia lapseen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat vuoroasumisen määräämiselle tai vahvistamiselle. Teoriapohjan ja haastattelut molemmat tukivat sitä, että alle 3 vuotiaalle lapselle ei tulisi määrätä tai vahvistaa vuoroasumista. Perusteluna on kiintymyssuhdeteoria, jonka mukaan pienellä lapsella on yksi vanhempi, johon hän selkeästi kehittää kiintymyssuhteen.

Vaikka on olemassa selkeitä ominaisuuksia ja ohjeita, ei niitä tarvitse lastenvalvojan tai kärjätuomarin noudattaa. Lastenvalvoja tai kärjätuomari voi määrätä tai vahvistaa esimerkiksi vuoroasumista koskevan sopimuksen alle 3 vuotiaalle lapselle, jos hän katsoo, että se on lapsen edun mukaista. Minulle herää kysymys, kuinka paljon kärjätuomarin tai lastenvalvojan oma mielipide vuoroasumisesta vaikuttaa sen määräämiselle tai vahvistamiselle. Tällä tarkoitan sitä, että lapsen edun määritelmä on kärjätuomarin tai lastenvalvojan asiantuntijuuden varassa. Jos kärjätuomarilla tai lastenvalvojalla on negatiivinen kanta vuoroasumista kohtaan, määrääkö tai vahvistaako hän vähemmän vuoroasumISRatkaisuja lapsen ja vanhemman välille.

Kaikki lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja asumista koskevat tapaukset käsitellään lapsen edun näkökulmasta. Viranomaisen on tehtävä päätös, joka on paras lapsen edulle. Kärjätuomari ja lastenvalvoja itse katsovat, mikä on missäkin tilanteessa lapsen edun mukaista. Lapsen etu saadaan selville kysymällä vanhemmilta kysymyksiä lapsesta ja heidän elämäntilanteestaan. Lasta voidaan kuulla, jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta, tai on alle 12-vuotias mutta henkisesti tarpeeksi kehittynyt lapsi. Kärjätuomari voi pyytää lastenvalvojalta olosuhdeselvitystä, mikäli lapsen edun selvittäminen sitä vaatii.

Suurin riski lapsen edulle vuoroasumisessa on, että lapsi vain vaihtaa oleskelupaikkaa tietyin väliajoin eikä kumpikaan vanhemmista huolehdi lapsen asioista. Tämä tapahtuu yleensä silloin, kun lapsen vanhemmilla on huonot välit, eikä tieto lapsen asioista kulje vanhemmalta toiselle. Lastenvalvoja kertoi haastattelussa, että toinen vanhemmista voi puhua toisesta vanhemmasta pahaa lapselle tai lapsen kuullen. Tämä voi johtaa siihen, että lapsi alkaa halveksia toista vanhempaansa. Tämä uhka ei rajoitu pelkästään vuoroasumiseen vaan on tuttu ilmiö myös muissa tapaamisoikeuden tavoissa. Vuoroasumisessa tämä nähdään suurempana uhkana, koska lapsi viettää pidemmän ajan molempien vanhempien luona kuin muissa tapaamisoikeuden tavoissa.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia vuoroasumisen määrittämisen ja vahvistamisen edellytyksiä, lapsen edun huomioimista sekä vuoroasumiseen liittyvistä lapsen edun näkökulmasta. Tutkimus suoritettiin laadullisena tutkimuksena.

Olen melko tyytyväinen työhöni. Sana ”melko” siksi, että vaikka ajatukseni oli lähes jatkuvasti tässä työssä, tuntuu jotenkin siltä, että en antanut kaikkeani. Aihe oli loppujen lopuksi yllättävänkin haastava, tiedossani oli, ettei vuoroasumisesta ole paljoakaan kirjallisuutta tai muuta aineistoa. Opin hyvin paljon uutta työtä tehdessäni. Työtä aloittaessani minulla oli vähän käsitystä ja tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä. Asettamiini tutkimusongelmiin sain vastaukset vaikkakaan ne eivät tuoneet mitään uutta tietoa jo olemassa olevaan tietoon.

Viitekehukseen olen todella tyytyväinen. Tunnen löytäneeni siihen kaikki oleelliset asiat nopeasti, jonka jälkeen pääsin nopeasti suunnittelemaan haastatteluja. Lisäksi minulla on sellainen tunne, että sain rajattua työn hyvin, eikä siihen tullut mitään ylimääräistä tai, että siitä olisi jäänyt jotain oleellista pois.

Suurimman haasteen työni valmistumiselle oli se, että haastateltavia oli vaikea tavoittaa ja saada. Lähetin haastattelupyynnöt ennen kesää, joka oli huono ajankohta. Olisin voinut ottaa yhteyttä mahdollisiin haastateltaviin jo siinä vaiheessa, kun oli tiedossa, että tulen käyttämään haastatteluja. Lisäksi tiedossani oli myös, että lastenvalvojat ovat hyvin kiireisiä.

Laadullinen tutkimus ja haastattelut olivat ehdottomasti oikea valinta tutkimusmenetelmänä. Haastattelun tuloksiin olen tyytyväinen. Haastattelut tukivat teoriapohjan tietoa ja ne vahvistivat käsitystäni siitä, ettei vuoroasumisesta ole juurikaan kirjallisuutta ja teoriapohjani on hyvällä mallilla. Olisin mielelläni haastatellut useampaakin käräjätuomaria ja lastenvalvojaa mutta tällöin työni valmistuminen olisi pitkittynyt kohtuuttomasti.

Uskon, että tutkimukseni on luotettava. Kirjallisuus on melko vanhahkoa, mutta lapsen huoltoa, tapaamista ja asumista koskevissa laissa ja oikeuskäytännössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Uudistuneella isyyslailla ei ole suurta vaikutusta lapsen huoltoa, tapaamista ja asumista koskeviin

asioihin. Kun kirjoitan tätä pohdintaa, on lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta hankkeilla oikeusministeriössä muutos, joka voi vaikuttaa vuoroasumiseen.

Näin työn loppuvaiheessa tuli sellainen tunne, että työni on pelkkä pieni pintaraapaisu aiheesta. Tällä en siis tarkoita sitä, että työni olisi jotenkin vajaa, vaan sitä, että lapsioikeudessa olisi hyvin paljon eri tutkimusmahdollisuuksia. Jatkotutkimuksena tästä voisi olla, uuden huoltolain vaikutus vuoroasumiseen, mikäli huoltolakiin tulee vuoroasumiseen liittyvä kohta. Muita mahdollisia tutkimuksen aiheita ovat päädytäänkö vuoroasumisratkaisuihin yleisemmin taajama-alueella vai haja-asutusalueella ja miksi. Tutkimuksen aiheena voisi olla myös se, miten lasta koskevat asiat käytännössä sovitaan ja toteutetaan vuoroasumisessa.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Aaltonen, A-K. 2015. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: Helsingin Kamari Oy

Asetus lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 18.10.1996/729

Auvinen, M., Litmala M., Salminen S. & Valjakka E. 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY

Avoliittolaki 13.6.1929/234

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

Gottberg, E. 2013. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopiston Oikeustieteellinen tiedekunta

Gullans, M. Pellonpää M., Pölönen P. & Tapanila A. 2012. Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki: Talentum

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta 1982/224

Hallituksen esitys Eduskunnalle lainsäädännöksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon uudistamisesta 1995/96

Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi 2004/114

Hirvelä, P. 2007. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen, Helsinki: WSOYpro

Isyyslaki 2015/11

Helsingin hovioikeuspiirin Laatuhanke 2007, lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus. Helsinki

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16.8.1996/619

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394

Lappi, A. 2016. Käräjätuomari, Pohjois-Savon kärjäoikeus, lisälmen kanslia. Haastattelu 3.10.2016. Tekijän hallussa.

Lastenvalvoja. 2016. Haastattelu 3.10.2016. Tekijän hallussa

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeusministeriö 2016. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia. Viitattu 24.4.2016, <http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perheasiat/lapsenhuoltojatapaamisoikeus.html>

Oikeusministeriö. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen näkemyksiä uudistamistarpeista lausuntotiivistelmä. 2016.

Peuralahti, E. 2012. Lapsen tapaamisoikeus, Helsinki: CC Lakimiesliiton Kustannus

Savolainen, M. 1984. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Helsinki: Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Tilastokeskus 2016. Liitetaulukko 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2015. Viitattu 11.11.2016, http://www.stat.fi/til/ssaaty/2015/ssaaty_2015_2016-04-21_tau_001_fi.html

Haastattelukysymykset käräjätuomarille

- Mitä vuoroasuminen on?
- Kuinka paljon vuoroasumiseen liittyviä sopimuksia tulee päätettäväksi?
- Voidaanko sovittelussa päätyä vuoroasumISRatkaisuun?
- Onko olemassa joitain lapsen tai vanhempien ominaisuuksia, jotka edistävät vuoroasumisen päättämistä? Onko olemassa ulkoisia tekijöitä, jotka edistävät vuoroasumisen päättämistä?
- Mitä esteitä mahdollisesti on vuoroasumisen päättämiselle?
- Mitkä ovat mielestänne yleisimmät uhat vuoroasumisessa lapsen edun kannalta?
- Mitä etuja lapselle voi olla vuoroasumisessa?

Haastattelukysymykset lastenvalvojalle

- Mitä vuoroasuminen on?
- Kuinka paljon vuoroasumiseen liittyviä sopimuksia tulee vahvistettavaksi?
- Onko olemassa joitain lapsen tai vanhempien ominaisuuksia, jotka edistävät vuoroasumisen vahvistamista? Onko olemassa ulkoisia olosuhteita, jotka edistävät vuoroasumisen vahvistamista?
- Mitä esteitä mahdollisesti on vuoroasumisen vahvistamiselle?
- Mitkä ovat mielestänne yleisimmät uhat vuoroasumisessa lapsen edun kannalta?
- Mitä etuja lapselle voi olla vuoroasumisessa?